

การรับรู้และประสบการณ์ของอาจารย์มหาวิทยาลัยต่อคุณภาพการสอน และการประกันคุณภาพการศึกษาของการอุดมศึกษาไทย

The Quality of Teaching and Quality Assurance in Higher Education in Thailand:
an exploration of academic perceptions and experiences

Corresponding author¹,
anupap5@yahoo.com¹

อานูภาพ ฐูป่าอ่าง¹ และ ลิซ่าลูคัส²
Anupap Thupa-ang¹ and LisaLucas²

บทนำ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการรับรู้และประสบการณ์ของคณาจารย์และผู้บริหารในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทย เกี่ยวกับคุณภาพการสอนและการประกันคุณภาพการศึกษาของการอุดมศึกษาไทย โดยผู้ร่วมให้ข้อมูลคือ คณาจารย์และผู้บริหารจากมหาวิทยาลัย 3 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยเก่า มหาวิทยาลัยใหม่ และมหาวิทยาลัยเอกชน ซึ่งในแต่ละมหาวิทยาลัยจะประกอบไปด้วยคณาจารย์และผู้บริหารจาก 3 คณะวิชาคือ คณะวิชาทางวิทยาศาสตร์ คณะวิชาทางสังคมศาสตร์ และคณะวิชาทางศิลปกรรมศาสตร์ โดยแต่ละคณะจะมีจำนวนผู้ร่วมให้ข้อมูล 3 คน คือ คณาจารย์ 2 คน และ ผู้บริหาร 1 คน รวมมหาวิทยาลัยละ 9 คน ดังนั้นมีจำนวนทั้งสิ้น 27 คน การสุ่มตัวอย่างใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ผสมผสานกับการสุ่มแบบลูกโซ่ (Snowball sampling) กระบวนการเก็บข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi structured interview) และการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentation) การวิเคราะห์ข้อมูลใช้เทคนิคการวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic analysis) และการวิเคราะห์ข้อมูลในเอกสาร (Document analysis) ผลการวิจัยพบว่า 1) คณาจารย์เชื่อว่าคุณภาพการสอนของการอุดมศึกษาไทยโดยรวมยังคงต้องได้รับการพัฒนา 2) คณาจารย์เสนอแนะแนวทางการพัฒนาคุณภาพการสอนแบ่งออกเป็น 2 ด้านคือ ด้านนโยบายและด้านกลไก 3) คณาจารย์ให้ข้อเสนอแนะด้านการประกันคุณภาพฯ ว่า ควรสร้างความตระหนักถึงคุณภาพให้เกิดขึ้นกับบุคลากรทุกคน ควรพัฒนาและประยุกต์ใช้ระบบตัวชี้วัดที่มีความชัดเจนเข้าใจง่ายและเหมาะสมกับแต่ละสาขาวิชา และควรลดทอนการตรวจสอบเอกสารให้น้อยลง 4) คณาจารย์ได้ให้ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาคุณภาพการอุดมศึกษาโดยรวมคือ ควรปรับปรุงระบบการเรียนการสอน ควรปรับปรุงระบบพัฒนาคณาจารย์ ควรปรับปรุงทักษะภาษาต่างประเทศ ควรหลีกเลี่ยงการแทรกแซงจากฝ่ายการเมือง และควรปรับปรุงงานวิจัยทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ

Keywords : คุณภาพการสอน การประกันคุณภาพการศึกษา การอุดมศึกษา

ABSTRACT

This research aims to study perceptions and experiences of academic staff and executive academics regarding the quality of teaching and quality assurance in higher education in Thailand.

¹สังกัดคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

²อาจารย์อาวุโส (เทียบเท่า ผศ.) สังกัดโรงเรียนบัณฑิตวิทยาลัยทางการศึกษา มหาวิทยาลัยบรिสตอลประเทศสหราชอาณาจักร

The participants of this study were academic staff and executive academics from three different universities, including an Old University, a New University and a Private University. It included nine participants from each university, who are from three different faculties, Faculty of Science, Faculty of Social Sciences and Faculty of Fine Art. And, each faculty included three participants, which consist of two academic staff and one executive academic. Therefore, there are totally twenty-seven participants all together. The sampling of this study employed the combination of a purposive sampling and a snowball sampling. The data were collected by using semi structured interview and documentation. Thereafter, the data analyses included a thematic analysis and a document analysis. The findings show that: 1) The academics believe that the teaching quality in general needs to be improved. 2) Furthermore, the academics gave several ideas for improving the teaching quality, which can be categorized into two aspects: policy aspect and apparatus aspect. 3) For the QA system, they suggested how to improve the QA system by: fostering every HEI staff member's awareness of quality, developing and implementing a transparent and non-bureaucratic performance indicator system, and reducing the dependence on documentation or paperwork. 4) Finally, they recommended that the quality of higher education in Thailand could be improved by (1) improving the teaching and learning process, (2) improving the academic development system, (3) improving foreign language skills, (4) avoiding political interference, and (5) improving research both quantitatively and qualitatively.

Keywords : Quality of teaching, Quality assurance, Higher education

บทนำ

การอุดมศึกษาถือเป็นงานที่สำคัญและเก่าแก่อย่างหนึ่งของประเทศไทย นับตั้งแต่การก่อตั้งมหาวิทยาลัยแห่งแรกขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2460 (Office of the Higher Education Commission, 2013) แต่ปัจจุบันโลกาภิวัตน์ (Globalization) ได้เพิ่มความซับซ้อนให้แก่วงการการอุดมศึกษาและผลักดันให้มหาวิทยาลัยทั่วโลกต้องแข่งขันกันเองมากขึ้น เช่น การจัดตารางอันดับมหาวิทยาลัยและจำนวนนักศึกษาที่เพิ่มขึ้น ซึ่งการอุดมศึกษาไทยได้รับผลกระทบจากสิ่งเหล่านี้เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการแข่งขันระดับนานาชาติ เนื่องจากในปัจจุบันสถาบันอุดมศึกษาไม่สามารถทำงานเพียงเพื่อตอบสนองของรัฐของตนเท่านั้น แต่ต้องทำงานเพื่อการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเองทั่วโลกด้วย (Lucas, 2006)

อีกทั้งประเทศไทยยังได้เข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 เพื่อรวมตัวกันทางเศรษฐกิจกับประเทศสมาชิกและอาเซียนมีนโยบายที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ การแลกเปลี่ยนและเพิ่มความสัมพันธ์กันระหว่างสถาบันอุดมศึกษาของอาเซียนเอง (Association of Southeast Asian Nations, 2011) ซึ่งหมายถึงพันธะสัญญาในการจะร่วมกันพัฒนาการอุดมศึกษาของกลุ่มประเทศในภูมิภาคนี้ อย่างไรก็ตามนโยบายนี้อาจจะนำไปสู่การแข่งขันและความท้าทายที่มากขึ้นระหว่างการอุดมศึกษาของอาเซียนเองเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความท้าทายต่อการอุดมศึกษาไทย

จากตารางการจัดอันดับมหาวิทยาลัยนานาชาติของหลายองค์กร เช่น QS World Rankings และ Time Higher Education ซึ่งมหาวิทยาลัยในประเทศไทยได้รับการจัดให้อยู่ในอันดับค่อนข้างต่ำอย่างต่อเนื่อง (QS Top

University. 2013; Times Higher Education. 2013) สิ่งเหล่านี้สอดคล้องกับ Schiller and Liefner (2007) ที่ได้ระบุไว้ในงานวิจัยของพวกเขาว่า สมรรถนะของการอุดมศึกษาไทยยังไม่น่าพึงพอใจ และมันส่งผลลดทอนความสามารถทางการแข่งขันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ด้วยเหตุนี้การอุดมศึกษาไทย จึงมีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงขีดความสามารถทางการแข่งขันให้ได้มาตรฐานในระดับนานาชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภูมิภาคอาเซียนอย่างไรก็ตามตารางการจัดอันดับมหาวิทยาลัยเหล่านี้ยังไม่ใช้เครื่องมือที่สมบูรณ์แบบในการวัดคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษา เนื่องจากแต่ละตารางการจัดอันดับมีเกณฑ์วัดคุณภาพที่แตกต่างกัน (Taylor & Braddock. 2007) อย่างไรก็ตามตารางเหล่านี้ถูกมองว่ามีอิทธิพลต่อการเลือกและสมัครเข้าศึกษาต่อของผู้เรียนเป็นอย่างมากในฐานะเครื่องมืออย่างไม่เป็นทางการในการประเมินคุณภาพสถาบันอุดมศึกษาทั่วโลก (Gunn & Hill. 2008)

นอกจากนี้การอุดมศึกษาไทยยังต้องเผชิญกับการเพิ่มขึ้นของจำนวนนักศึกษาอย่างรวดเร็วด้วย ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญอย่างหนึ่งที่มีผลต่อคุณภาพการศึกษา จำนวนนักศึกษาระดับอุดมศึกษาได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจาก 1 ล้าน คน ในปี พ.ศ. 2535 ไปเป็น 2 ล้าน คน ในปี พ.ศ. 2553(กระทรวงศึกษาธิการ. 2556) สิ่งนี้ส่งผลให้มีการสอนห้องเรียนใหญ่เพิ่มมากขึ้นและส่งผลอย่างชัดเจนต่อคุณภาพการสอน อย่างไรก็ตามประเด็นนี้ดูเหมือนว่ายังคงไม่ได้รับความสนใจในการอุดมศึกษาไทยเท่าใดนัก

การอุดมศึกษาไทยยังมีความคล้ายคลึงกับในหลายประเทศอีกประการหนึ่งคือ การสอนไม่ได้ถูกจัดอันดับความสำคัญเป็นอันดับแรกสำหรับการพิจารณาการเลื่อนตำแหน่งและการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนตัวอย่างเช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา อันดับความสำคัญแรกของอาจารย์มหาวิทยาลัยในการเลื่อนตำแหน่งทางวิชาการคือ การวิจัย (Hacker & Dreifus. 2010) และในประเทศสหราชอาณาจักรได้มีหลักฐานอย่างต่อเนื่องว่า การให้ความสำคัญกับการวิจัยเป็นอันดับแรกนั้น มีโอกาสลดทอนคุณภาพการสอนของอาจารย์มหาวิทยาลัย (Lucas & Turner. 2007) จึงอาจกล่าวได้ว่าการอุดมศึกษาในหลายประเทศยังคงให้ความสำคัญกับการวิจัยมากกว่าการสอน แม้ว่าในปัจจุบันบริบทแวดล้อมของการอุดมศึกษาจะมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากมาย

การเปลี่ยนแปลงข้างต้นและการแข่งขันที่เพิ่มขึ้นของการอุดมศึกษาทั่วโลก ได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นของการจัดการคุณภาพ เพื่อที่จะรักษาระดับความสามารถทางการแข่งขันในระดับสากล ซึ่งการอุดมศึกษาไทยได้พยายามที่จะปรับปรุงคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ดังเช่น การนำเอาระบบการประกันคุณภาพการศึกษามาใช้ในปี พ.ศ. 2539 (Kanjanapanyakom. 2003; อุทุมพร จามรมาน. 2544) ซึ่งต่อมาได้ถูกนำมาใช้กับทุกระดับการศึกษาของไทย ตามพรบ. การศึกษาแห่งชาติ 2542 แม้ว่าระบบการประกันคุณภาพการศึกษามิได้ถูกนำมาใช้ราวสองทศวรรษแล้ว หากแต่ความสำเร็จของระบบยังคงไม่ชัดเจนเท่าที่ควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความสำคัญด้านการพัฒนาคุณภาพการสอน

กรอบความคิดและปัญหาสำคัญของการวิจัย

การเพิกเฉยหรือหลีกเลี่ยงการอภิปรายเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการสอนอาจจะเป็นอุปสรรคหนึ่งของการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนในการอุดมศึกษาไทยจนถึงปัจจุบัน เพราะสิ่งนี้อาจบอกเป็นนัยได้ว่าการพัฒนาคุณภาพการสอนที่ผ่านมาเป็นหน้าที่รับผิดชอบของอาจารย์ผู้สอนแต่เพียงผู้เดียวโดยไม่มีการช่วยเหลือและสนับสนุนจากทางอื่นอย่างเหมาะสมและพอเพียง อย่างไรก็ตามผู้ที่ต้องอดทนมากที่สุดกับคุณภาพการสอนไม่ใช่เพียงแต่อาจารย์เท่านั้น หากแต่รวมถึงผู้เรียนด้วยเช่นกัน แม้ว่าภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาไทยจะประกอบไปด้วย 4 ประการ คือ (1) การเรียนการสอน (2) การวิจัย (3) การบริการวิชาการแก่ชุมชน และ (4) การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม(สำนักงานคณะกรรมการ

การการอุดมศึกษา. 2553) แต่เป็นที่เชื่อกันว่า 2 ภารกิจที่สำคัญที่สุดของการอุดมศึกษาคือ การสอนและการวิจัย (Humboldt. 1976) ซึ่งสองภารกิจนี้จะพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (Deem & Lucas. 2003) และควรที่จะได้รับการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกันด้วย แต่สำหรับประเทศไทยการวิจัยจะได้รับความสนใจจากองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการอุดมศึกษามากที่สุด ทั้งทางด้านงบประมาณสนับสนุนการวิจัยและการพัฒนาทักษะด้านการวิจัย โดยจะเห็นได้จากการจัดสรรงบประมาณสำหรับการวิจัยที่ชัดเจนและการมีหน่วยงานดูแลและส่งเสริมการวิจัยโดยตรงในแต่ละสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทย เช่น สถาบันวิจัยหรือสำนักวิจัย เป็นต้น ซึ่งตรงกันข้ามกับด้านการสอนคือ การสนับสนุนด้านงบประมาณยังไม่ชัดเจนและส่วนใหญ่ยังไม่มีความสนใจเฉพาะเพื่อทำการพัฒนาด้านการสอนในสถาบันอุดมศึกษาไทย

นอกจากนี้จากประสบการณ์ของผู้วิจัยในฐานะผู้ประเมินคุณภาพการศึกษา การประเมินคุณภาพการสอนของการอุดมศึกษาไทย โดยส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการประเมินโดยผู้เรียน ประเด็นนี้สอดคล้องกับ Sandmaung and Khang (2013) ซึ่งระบุว่า งานศึกษาวิจัยส่วนใหญ่ที่เกี่ยวกับคุณภาพของการอุดมศึกษาไทยจะเน้นไปที่ความคิดเห็นจากผู้เรียน แต่เนื่องจากการประเมินโดยผู้เรียนนั้น อาศัยพื้นฐานจากมุมมองความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เรียน นักการศึกษาบางส่วนจึงพิจารณาการประเมินโดยผู้เรียนเป็นเพียงเครื่องมือรับข้อมูลป้อนกลับเท่านั้น (Cashin. 1989; Way. 1993) เนื่องจากเป็นความรู้สึกนึกคิดของผู้เรียนและความไม่เที่ยงตรงอาจมีสูง ซึ่งอาจเกิดจากการลำเอียงเกี่ยวกับเพศ การผ่อนปรนเรื่องการให้คะแนน และปริมาณการให้การบ้าน ของผู้สอนแต่ละคนอีกด้วย (Cashin. 2003)

อย่างไรก็ตามการประเมินโดยผู้เรียนยังคงมีประโยชน์และความสำคัญต่อการประเมินคุณภาพการสอนของการอุดมศึกษาไทย เนื่องจากผู้เรียนคือผู้ที่ใกล้ชิดการสอนมากที่สุดและได้รับการสอนโดยตรง แต่การอุดมศึกษาไทยอาจจำเป็นต้องมีระบบที่หลากหลายมากขึ้น เพื่อที่จะใช้ร่วมกับระบบเดิมที่มีอยู่ในการพัฒนาคุณภาพการสอน ซึ่งในที่สุดก็นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการเรียนของผู้เรียน ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของการสอน ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าผู้ที่ได้รับประโยชน์มากที่สุดในการพัฒนาคุณภาพการสอนคือ ตัวผู้เรียนเอง ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับระบบวิธีการที่เหมาะสม สำหรับการประเมินและปรับปรุงคุณภาพการสอนของการอุดมศึกษาไทย และนอกจากนี้ การเรียนการสอนเป็นกระบวนการแบบปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอน ดังนั้นความคิดเห็นของผู้สอนจึงควรได้รับความสำคัญเท่าเทียมกับความคิดเห็นของผู้เรียน อีกทั้งงานศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความคิดเห็นและการรับรู้ของอาจารย์มหาวิทยาลัยต่อคุณภาพการสอนของการอุดมศึกษาไทยยังมีอยู่ในวงจำกัด จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องนี้

วัตถุประสงค์และคำถามของการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้และประสบการณ์ของคณาจารย์มหาวิทยาลัยต่อคุณภาพการสอนและการประกันคุณภาพการศึกษาของการอุดมศึกษาไทย ซึ่งข้อมูลที่ได้จะนำไปปรับใช้ในการพัฒนาคุณภาพการสอนและการประกันคุณภาพอย่างเหมาะสมต่อไป โดยมีคำถามวิจัยหลัก 4 ข้อคือ (1) อาจารย์มหาวิทยาลัยรับรู้หรือรู้สึกอย่างไรเกี่ยวกับคุณภาพการสอนของการอุดมศึกษาไทย (2) อาจารย์มหาวิทยาลัยคิดว่าควรทำอย่างไรเพื่อให้คุณภาพการสอนของการอุดมศึกษาไทยพัฒนาขึ้น (3) อาจารย์มหาวิทยาลัยรับรู้หรือรู้สึกอย่างไรเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษาในปัจจุบันของการอุดมศึกษาไทย (4) อาจารย์มหาวิทยาลัยคิดว่าควรทำอย่างไรเพื่อให้คุณภาพของการอุดมศึกษาไทยพัฒนาขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของกระบวนทัศน์เชิงตีความ (Interpretive paradigm) ซึ่งเน้นการตีความหมายและความสำคัญของความรู้สึกและประสบการณ์ ตลอดจนการทำให้ความหมายกระจ่างขึ้น (Usher, 1996) เนื่องจากเป้าหมายของงานวิจัยนี้คือ การค้นหาความจริงเกี่ยวกับความเข้าใจเชิงลึกของอาจารย์มหาวิทยาลัยต่อคุณภาพการสอนและการประกันคุณภาพการศึกษาของการอุดมศึกษาไทย โดยกระบวนกรวิจัยที่ใช้คือ กระบวนกรวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative approach) และงานวิจัยนี้ยังเกี่ยวข้องกับกรอธิบายปรากฏการณ์หรือการทำความเข้าใจเกี่ยวกับปรากฏการณ์และบริบททางสังคมของผู้ร่วมให้ข้อมูลอีกด้วย (Snape & Spencer, 2003)

กลุ่มเป้าหมายและผู้ร่วมให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มเป้าหมายในงานวิจัยนี้คือ คณาจารย์มหาวิทยาลัยไทย ซึ่งถูกพิจารณาว่าเป็นกลุ่มคนหลักกลุ่มหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพของการอุดมศึกษาไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาคุณภาพการสอน ซึ่งคณาจารย์เหล่านี้มีความแตกต่างและหลากหลายทั้งทางด้านตำแหน่งทางวิชาการและตำแหน่งทางการบริหาร ตลอดจนสาขาวิชาชีพที่แตกต่างกัน โดยทั้งหมดมาจากมหาวิทยาลัย 3 แห่ง คือ (1) มหาวิทยาลัยเก่า หมายถึง สถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่ก่อตั้งและดำเนินงานในนามมหาวิทยาลัยมาเป็นระยะเวลานาน (2) มหาวิทยาลัยใหม่ หมายถึง สถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่เพิ่งได้รับการยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัย และ (3) มหาวิทยาลัยเอกชน หมายถึง สถาบันอุดมศึกษาที่บริหารงานโดยองค์กรภาคเอกชนซึ่งในแต่ละมหาวิทยาลัยจะประกอบไปด้วยคณาจารย์จาก 3 คณะวิชาคือ คณะวิชาทางวิทยาศาสตร์ คณะวิชาทางสังคมศาสตร์ และคณะวิชาทางศิลปกรรมศาสตร์ โดยมีจำนวนผู้ร่วมให้ข้อมูล 3 คนต่อ 1 คณะจึงเป็นจำนวน 9 คนต่อ 1 มหาวิทยาลัย ซึ่งเมื่อรวมจากทั้ง 3 มหาวิทยาลัย มีจำนวนผู้ร่วมให้ข้อมูลงานวิจัยนี้ทั้งสิ้น 27 คน ความหลากหลายของผู้ร่วมให้ข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ต่อข้อมูลที่ได้ เพราะจะทำให้ข้อมูลที่ได้ครอบคลุมมากขึ้น ส่วนการสุ่มตัวอย่างนั้นใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) กับการสุ่มแบบลูกโซ่ (Snowball sampling) เนื่องจากความจำเป็นในการเก็บข้อมูลเชิงลึกและระยะเวลาที่จำกัดของการทำวิจัยในครั้งนี้

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi structured interview) ได้ถูกนำมาใช้ในงานวิจัยนี้ เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับคุณภาพการสอนและการประกันคุณภาพการศึกษาจากผู้ร่วมให้ข้อมูลให้มากที่สุดเนื่องจากการสัมภาษณ์สามารถทำให้ได้ข้อมูลที่ลึกและกว้างกว่าวิธีอื่น (Ribbins, 2007) ซึ่งขั้นตอนการสัมภาษณ์เริ่มตั้งแต่ การเตรียมการสัมภาษณ์ เช่น การจัดทำเครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์คือ แบบแนวทางการสัมภาษณ์ (Interview guide) การทำการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญและการทดสอบก่อนใช้งานแบบแนวทางการสัมภาษณ์ ตลอดจนการจัดเตรียมนัดหมายกับผู้ร่วมให้ข้อมูลล่วงหน้า อีกทั้งจัดเตรียมใบยอมรับข้อตกลงร่วมกัน (Consent form) และเตรียมอุปกรณ์บันทึกเสียงซึ่งการสัมภาษณ์ทั้งหมดผู้วิจัยได้ดำเนินการด้วยตนเอง นอกจากนี้ยังมีการรวบรวมเอกสารพยานประกอบ (Documentation) เช่น รายงานการประเมินตนเอง และเอกสารที่เกี่ยวข้องจากเว็บไซต์ เป็นต้น เพื่อสนับสนุนข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ให้มีความชัดเจนมากขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลของงานวิจัยนี้ใช้กระบวนการวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic analysis) 6 ขั้นตอนคือ (1) การทำความเข้าใจข้อมูล (2) การทำให้เกิดข้อมูลเบื้องต้น (3) การค้นหาแก่นสาระ (4) การตรวจสอบซ้ำแก่นสาระ (5) การระบุและตั้งชื่อแก่นสาระ (6) การจัดทำรายงาน (Braun & Clarke. 2006) อย่างไรก็ตามกระบวนการวิเคราะห์แก่นสาระนั้นมือผู้วิจัยได้ศึกษาหลายแบบและยังคงไม่มีข้อสรุปการดำเนินการที่ชัดเจนแต่กระบวนการ 6 ขั้นตอนดังกล่าว มีความเหมาะสมกับงานวิจัยนี้ เพราะเป็นกระบวนการเชิงปฏิบัติของการวิเคราะห์และรายงานแก่นสาระจากข้อมูลที่มี และยังช่วยให้สามารถบริหารจัดการและอธิบายข้อมูลที่มีได้อย่างละเอียด (Braun & Clarke. 2006) นอกจากนี้ยังมีการวิเคราะห์เอกสาร (Document analysis) ซึ่งได้ถูกใช้ในการวิเคราะห์เอกสารพยานประกอบที่เกี่ยวข้องในงานวิจัยนี้ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ NVIVO9 ในการวิเคราะห์ข้อมูล กล่าวโดยสรุปงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและการรวบรวมเอกสารพยานประกอบในการเก็บข้อมูล และใช้การวิเคราะห์แก่นสาระและการวิเคราะห์เอกสาร เพื่อช่วยทำการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ข้อค้นพบที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมาจากการสรุปประเด็นการวิเคราะห์แก่นสาระ ซึ่งอาจแสดงให้เห็นแนวทางการตอบคำถามงานวิจัยเกี่ยวกับคุณภาพการสอนและระบบการจัดการคุณภาพการศึกษาของการอุดมศึกษาไทย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การรับรู้หรือความรู้สึกเกี่ยวกับคุณภาพการสอนของการอุดมศึกษาไทย

จากประเด็นปัญหาการจัดอันดับตารางมหาวิทยาลัยโลกของสถาบันอุดมศึกษาไทยดังกล่าว จึงอาจพิจารณาโดยเบื้องต้นได้ว่าการอุดมศึกษาไทยมีคุณภาพที่จำกัด แต่อย่างไรก็ตามตารางเหล่านั้นส่วนใหญ่จะมีเกณฑ์การประเมินหลักที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงคุณภาพด้านการสอนจึงมีความจำเป็นที่จะต้องหาหลักฐานอย่างเป็นทางการเพิ่มเติมขึ้นเพื่อนำมาตอบคำถามด้านคุณภาพการสอนของการอุดมศึกษาไทย ดังนั้นคำถามเกี่ยวกับการรับรู้และความรู้สึกของอาจารย์ต่อคุณภาพการสอนของการอุดมศึกษาไทยจึงถูกรวมไว้ในงานวิจัยนี้

แม้ว่าในความเป็นจริงอาจมีการเปลี่ยนแปลงมากมายที่ส่งผลต่อคุณภาพการสอนของการอุดมศึกษาไทยแต่อาจารย์มหาวิทยาลัยมองว่า การเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนที่สุดคือ จำนวนนักศึกษาที่เพิ่มขึ้นอย่างมากและรวดเร็ว เนื่องจากได้มีการระบุถึงจำนวนนักศึกษาที่เพิ่มมากขึ้นหลายครั้งต่อคำถามที่แตกต่างกัน จากข้อมูลในปี พ.ศ. 2552 สัดส่วนจำนวนนักศึกษาระดับอุดมศึกษาต่อจำนวนผู้มีอายุในเกณฑ์เรียนอุดมศึกษาทั้งหมดของประเทศไทยคือ ร้อยละ 56 (National Statistical Office Thailand. 2012) ซึ่งจัดว่าอยู่ในระดับ การอุดมศึกษาสากล (Universal higher education) ที่มีสัดส่วนนักศึกษามากกว่าร้อยละ 40 ของจำนวนผู้มีอายุในเกณฑ์เรียนอุดมศึกษาทั้งหมดของประเทศ (Trow. 1973) ซึ่งถือว่าเป็นระดับที่สูงที่สุดที่ Trow ได้ระบุไว้ 3 ระดับคือ (1) การอุดมศึกษาอภิชน (Elite system) สัดส่วนไม่เกินร้อยละ 15 (2) การอุดมศึกษามวลชน (Mass system) สัดส่วนระหว่างร้อยละ 15-40 และ การอุดมศึกษาสากล (Universal system) ดังกล่าว (Trow. 1973)

นอกจากนี้อาจารย์มหาวิทยาลัยยังเห็นว่า ด้านคุณภาพของนักศึกษาลดลงเช่นกัน เนื่องจากนโยบายการรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาที่เปิดกว้างขึ้นในปัจจุบัน อีกทั้งอาจารย์ยังคิดว่า ตัวอาจารย์มหาวิทยาลัยเองเปลี่ยนแปลงไป

ด้วยในหลายด้านเช่นกัน โดยเฉพาะด้านภาระงานและแรงจูงใจ และที่สำคัญพวกเขาเห็นว่า ความขาดแคลนระบบการพัฒนาคณาจารย์มหาวิทยาลัยคือ ประเด็นปัญหาสำคัญของคุณภาพการสอนในการอุดมศึกษาไทย

อีกทั้งการเพิ่มขึ้นของจำนวนนักศึกษา ได้ส่งผลให้อาจารย์โดยส่วนใหญ่เคยมีประสบการณ์การสอนห้องเรียนใหญ่มาแล้ว ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการสอนห้องเรียนใหญ่เป็นเรื่องปกติของการอุดมศึกษาไทย แต่อาจารย์ที่มีประสบการณ์นี้ยอมรับว่า การสอนห้องเรียนใหญ่นั้นยากมาก เพราะการมีส่วนร่วมและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียนทำได้น้อยมาก และยังคงต้องใช้ห้องเรียนขนาดใหญ่เท่านั้นและใช้เวลาในการจัดการเรียนการสอนมากขึ้นด้วย และที่สำคัญอาจารย์มหาวิทยาลัยเชื่อว่าการสอนห้องเรียนใหญ่มีโอกาสทำให้คุณภาพการสอนลดลง

และจากคำถามวิจัยข้อแรก อาจารย์มหาวิทยาลัยมีความเห็นว่า คุณภาพการสอนของการอุดมศึกษาไทยจำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนา ซึ่งพวกเขาอาจพิจารณาในมุมมองที่ว่า คุณภาพการสอนโดยรวมของทั้งระบบอุดมศึกษาไทยมีความหลากหลายขึ้นอยู่กับแต่ละประเภทของสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยใหม่บางแห่งที่อาจมีคุณภาพการสอนน้อยกว่ามหาวิทยาลัยดั้งเดิมอย่างชัดเจน และเมื่อมองถึงคุณภาพโดยรวมของทั้งระบบจึงยังไม่น่าพอใจ ความเห็นนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Schiller and Liefner (2007) ซึ่งระบุไว้ว่า คุณภาพการสอนของการอุดมศึกษาไทยจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงให้ได้ตามมาตรฐานระดับนานาชาติ

ในทางกลับกันเมื่อก้าวถึงคุณภาพการสอนของหน่วยงานต้นสังกัดตนอาจารย์มหาวิทยาลัยเชื่อว่า มีคุณภาพการสอนอยู่ในระดับดี ซึ่งพวกเขาอาจจะมองถึงความได้เปรียบด้านสถานที่ตั้ง เพราะว่าสถาบันอุดมศึกษาที่ร่วมให้ข้อมูลกับงานวิจัยนี้ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพฯ ทั้งหมด ซึ่งโดยปกติแล้วสถาบันการศึกษาในเมืองหลวงมักดึงดูดผู้เรียนและผู้สอนที่มีคุณภาพสูงจากทั่วประเทศ ดังนั้นเมื่อคำตอบแรกคือ คุณภาพการสอนของการอุดมศึกษาไทยโดยรวมยังต้องได้รับการพัฒนาคำถามต่อไปจึงถามว่า ทำอย่างไรจึงจะทำให้คุณภาพการสอนของการอุดมศึกษาไทยพัฒนาขึ้นได้

การพัฒนาคุณภาพการสอนของอุดมศึกษาไทย

เมื่อคณาจารย์ถูกถามถึงภารกิจที่สำคัญที่สุดจาก 4 ภารกิจหลักซึ่งประกอบด้วย การเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม พวกเขามีความเห็นว่าการสอนสำคัญที่สุด และสำหรับแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการสอน อาจารย์มหาวิทยาลัยได้ให้ความคิดเห็นไว้หลากหลาย โดยอาจจะแบ่งได้เป็น 2 ด้านคือ (1) แนวทางด้านนโยบายและ (2) แนวทางด้านระบบและกลไก ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ด้านนโยบายการพัฒนาคุณภาพการสอนนั้น อาจารย์มหาวิทยาลัยพิจารณาว่าควรประกอบไปด้วย 4 ประเด็นคือ (1) การมีและบังคับใช้นโยบายการพัฒนาคุณภาพการสอนที่ชัดเจนและปฏิบัติได้จริง (2) การจัดเตรียมและให้เวลาและทุนสนับสนุนในการพัฒนาคุณภาพการสอนให้มากขึ้น (3) การจัดเตรียมอุปกรณ์การเรียนการสอนที่เหมาะสมและพอเพียง โดยเฉพาะทางด้านวิทยาศาสตร์ (4) การเพิ่มค่าตอบแทนและเงินเดือนให้แก่อาจารย์เพื่อดึงดูดอาจารย์ที่มีศักยภาพ

ด้านระบบและกลไกในการพัฒนาคุณภาพการสอน อาจารย์มหาวิทยาลัยพิจารณาว่าควรประกอบไปด้วย 6 อย่าง โดยอาจแบ่งเป็น 3 ด้านย่อยคือ (1) ด้านการปรับปรุงคุณภาพการสอน (2) ด้านการประเมินคุณภาพการสอน และ (3) ด้านการให้รางวัลคุณภาพการสอน

ด้านการปรับปรุงคุณภาพการสอนประกอบด้วยระบบและกลไก 4 ประการ คือ (1) การอบรมด้านการสอน (2) การพบกลุ่มบูรณาการสอน (Teaching common) (Hutchings, Huber, & Ciccone. 2011) (3) ระบบอาจารย์พี่เลี้ยง

และ (4) ศูนย์พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพบกลุ่มบูรณาการสอน ซึ่งหมายถึง การที่อาจารย์มหาวิทยาลัยหรือนักวิชาการทางการศึกษามาพบกลุ่มกัน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางด้านวิธีการสอนและนวัตกรรมการสอนโดยตรง สำหรับนำไปปรับใช้กับการเรียนการสอนในห้องเรียนของพวกเขา (Hutchings et al., 2011) โดยความจำเป็นของการพบกลุ่มบูรณาการสอนนี้ สอดคล้องกับข้อค้นพบจากงานวิจัยชิ้นนี้ส่วนหนึ่งว่า อาจารย์มหาวิทยาลัยส่วนใหญ่นิยมปรึกษาปัญหาด้านการสอนกับเพื่อนร่วมงานที่สุด นอกจากนี้ความจำเป็นของระบบอาจารย์พี่เลี้ยงยังสอดคล้องกับข้อค้นพบอีกส่วนหนึ่งว่า อาจารย์มหาวิทยาลัยบางส่วนนิยมปรึกษาปัญหาด้านการสอนกับผู้บังคับบัญชาที่มีประสบการณ์เช่นกัน และที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งคือ การที่ระบบและกลไกเหล่านี้มีโอกาสที่จะถูกผนวกเข้าไปในหน่วยงานเดียวกันทั้งหมดคือ ศูนย์พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ศูนย์ดังกล่าวมีโอกาที่จะเป็นตัวช่วยแก้ปัญหาในการพัฒนาคุณภาพการสอนของการอุดมศึกษาไทย เนื่องจากศูนย์นี้จะเป็นแม่ข่ายรับผิดชอบในการจัดการอบรมด้านการสอน การจัดการพบกลุ่มบูรณาการสอน การจัดระบบอาจารย์พี่เลี้ยง และกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการสอน ดังตัวอย่างจากงานวิจัยชิ้นนี้ที่พบว่า มหาวิทยาลัยเอกชนที่ร่วมให้ข้อมูล เป็นมหาวิทยาลัยเดียวที่มีศูนย์พัฒนาการเรียนการสอนลักษณะดังกล่าว ผลที่ได้คือ มหาวิทยาลัยเอกชนแห่งนี้มีการนำเสนอกระบวนการพัฒนาคุณภาพการสอนอย่างเป็นระบบและชัดเจนมากที่สุด โดยมีหลักฐานเชิงประจักษ์ ซึ่งมหาวิทยาลัยอื่นในงานวิจัยนี้ยังคงมีน้อยมาก ดังนั้นระบบและกลไกเหล่านี้ จึงมีแนวโน้มจะเป็นกิจกรรมที่ดีในการอำนวยความสะดวกให้แก่อาจารย์มหาวิทยาลัยในการพัฒนาคุณภาพการสอนของพวกเขา

ลำดับต่อไปคือ ด้านการประเมินคุณภาพการสอน ซึ่งมีระบบและกลไกสำคัญคือ (5) ระบบตัวชี้วัด (Performance indicator system) โดยจุดมุ่งหมายพื้นฐานของระบบตัวชี้วัดคือ การวัดประเมินสมรรถนะของระบบทางการศึกษา (Scheerens, Glas, & Thomas, 2003) ดังนั้นระบบตัวชี้วัดจึงมีความเหมาะสมกับการประเมินคุณภาพการสอน อย่างไรก็ตามอาจารย์มหาวิทยาลัยเสนอแนะว่า ระบบตัวชี้วัดควรมีความยืดหยุ่นและปฏิบัติได้จริงมากกว่าในปัจจุบัน โดยเฉพาะเมื่อต้องนำไปใช้ในการประเมินเพื่อให้รางวัลการสอนดีเด่น

ลำดับสุดท้ายคือ ด้านการให้รางวัลการสอน ซึ่งมีระบบและกลไกสำคัญ คือ (6) การให้รางวัลการสอนดีเด่น ซึ่งถูกพิจารณาว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการสอนเช่นกัน เพราะจะเป็นการกระตุ้นให้มีการพัฒนาและวัดคุณภาพการสอนได้ด้วย โดยอาจนำไปเป็นส่วนหนึ่งในการเลื่อนตำแหน่งหรืออาจจัดให้เป็นรางวัลการสอนดีเด่นประจำปี ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า รางวัลที่มีคุณค่าและความหมายเป็นตัวกระตุ้นสำคัญอันหนึ่งในการโน้มน้าวให้อาจารย์มหาวิทยาลัยเร่งพัฒนาคุณภาพการสอนของพวกเขา และประเด็นนี้สอดคล้องกับ Hallinger (2010) ที่กล่าวว่า เหตุผลที่พบเสมอเกี่ยวกับความล้มเหลวในการประเมินประสิทธิภาพการทำงานก็คือ การขาดการให้รางวัลที่มีคุณค่าและความหมายเพียงพอ

รูปภาพที่ 1 แผนภาพการพัฒนาคุณภาพการสอน(Thupa-ang. 2015: 149)

กล่าวโดยสรุปคำตอบของคำถามวิจัยที่ 2 นี้ประกอบไปด้วย 2 ด้านใหญ่คือ ด้านนโยบาย และ ด้านระบบและกลไก ซึ่งจะต้องใช้ร่วมกันในการพัฒนาคุณภาพการสอน อย่างไรก็ตามอาจกล่าวได้ว่า ปัจจุบันการอุดมศึกษาไทยมีเพียงระบบตัวชี้วัด (Performance indicator system) เท่านั้นที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในการพัฒนาคุณภาพการสอนของการอุดมศึกษาไทย จากข้อเสนอแนะของอาจารย์มหาวิทยาลัยทั้งหมด 10 ข้อ (4 ด้านนโยบาย และ 6 ด้านระบบและกลไก) และเมื่อกล่าวถึงคุณภาพการสอนคงเป็นเรื่องยากที่จะไม่กล่าวถึงการประกันคุณภาพการศึกษา เนื่องจากเป็นสิ่งสำคัญในระบบการบริหารจัดการคุณภาพของมหาวิทยาลัยในปัจจุบัน ซึ่งเป็นคำถามวิจัยข้อต่อไป

การรับรู้หรือความรู้สึกเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษาในปัจจุบันของการอุดมศึกษาไทย

แม้ว่าระบบการประกันคุณภาพการศึกษาได้ถูกนำเข้ามาใช้อย่างแพร่หลายในการอุดมศึกษาไทยหลายทศวรรษแล้ว แต่การรับรู้ของอาจารย์มหาวิทยาลัยเกี่ยวกับการประกันคุณภาพฯ ยังคงไม่ชัดเจน งานวิจัยนี้จึงขอให้อาจารย์มหาวิทยาลัยให้ความหมายของการประกันคุณภาพฯ ของการอุดมศึกษาไทยตามความเห็นของพวกเขาแต่ละคน ผลก็คือ อาจารย์มหาวิทยาลัยจำนวนเกินครึ่งเล็กน้อยให้ความหมายด้านบวกดต่อการประกันคุณภาพฯ ของการอุดมศึกษาไทย จึงอาจพิจารณาได้ว่า ระบบการประกันคุณภาพฯ ของการอุดมศึกษาไทยมีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุง เนื่องจากมีอาจารย์มหาวิทยาลัยถึงเกือบกึ่งหนึ่ง ได้ให้ความหมายในเชิงลบหรือหลีกเลี่ยงที่จะให้ความหมายของระบบการประกันคุณภาพฯ ของการอุดมศึกษาไทยในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณาจารย์ได้เน้นย้ำว่า ระบบการประกันคุณภาพฯ ของการอุดมศึกษาไทยมุ่งเน้นการวัดประเมิน โดยเฉพาะเน้นงานด้านเอกสาร ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าระบบที่ถูกนำมาใช้อย่างชัดเจนมีเพียงระบบเดียวคือ ระบบตัวชี้วัด ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า เมื่อระบบการประกันคุณภาพฯ ของการอุดมศึกษาไทยเน้นการวัดประเมินเป็นหลัก จึงไม่สามารถหลีกเลี่ยงการเน้นไปที่การตรวจสอบเอกสารเป็นส่วนใหญ่ด้วย ซึ่งผลก็คือทำให้ต้องพึ่งพาเอกสารมากเกินไป

ดังนั้นอาจารย์มหาวิทยาลัยมีการรับรู้และความรู้สึกต่อระบบการประกันคุณภาพฯ โดยมีประเด็นสำคัญดังนี้(1) ควรมีการสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการประกันคุณภาพฯ ให้แก่บุคลากรทุกคนในมหาวิทยาลัย (2) ควรมีการ

ใช้ระบบตัวชี้วัดที่มีความชัดเจนและเหมาะสมกับแต่ละประเภทของมหาวิทยาลัยและแต่ละสาขาวิชา และ (3) ควรหลีกเลี่ยงการพึ่งพาการประเมินผลด้วยเอกสารที่มากเกินไป จากการรับรู้และความรู้สึกดังกล่าวทำให้เห็นได้ว่า คณาจารย์เชื่อว่า ระบบการประกันคุณภาพจะมีประสิทธิภาพที่ดีขึ้น ถ้าบุคลากรทุกคนตระหนักถึงความจำเป็นในการพัฒนาคุณภาพให้ดีขึ้นอยู่เสมอ ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดหลักของ Total Quality Management (TQM) และสุดท้ายคณาจารย์เน้นย้ำว่า กระบวนการประกันคุณภาพ ควรจะลดการพึ่งพาเอกสารให้น้อยลง เพราะพวกเขาเชื่อว่า เอกสารเหล่านั้นอาจสร้างขึ้นได้ไม่ยากนัก จึงไม่ควรเป็นหลักฐานหลักที่จะแสดงให้เห็นถึงคุณภาพของมหาวิทยาลัยได้อย่างแท้จริง ซึ่งการวิจารณ์ระบบประกันคุณภาพที่พึ่งพาเอกสารมากเกินไป สอดคล้องกับงานวิจัยในหลายประเทศ เช่น ประเทศอังกฤษและประเทศจีน (Cheng, 2008; Tao, 2013) และนอกจากการปรับปรุงระบบประกันคุณภาพแล้ว คณาจารย์ยังมีมุมมองที่หลากหลายเพื่อการปรับปรุงคุณภาพของการอุดมศึกษาไทย ซึ่งรายละเอียดจะได้นำเสนอในหัวข้อต่อไป

การพัฒนาคุณภาพโดยรวมของการอุดมศึกษา

นอกเหนือจากปัญหาและแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับระบบประกันคุณภาพที่กล่าวไปแล้ว อาจารย์มหาวิทยาลัยยังได้เสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาเพื่อการปรับปรุงคุณภาพโดยรวมของการอุดมศึกษาไว้อีกด้วย โดยมีประเด็นหลักคือ (1) การปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน (2) การปรับปรุงระบบการพัฒนาอาจารย์มหาวิทยาลัย (3) การปรับปรุงด้านภาษาต่างประเทศ (4) การหลีกเลี่ยงไม่ให้อุดมศึกษาถูกแทรกแซงจากทางการเมือง และ (5) การปรับปรุงคุณภาพทางการวิจัยทั้งทางด้านปริมาณและด้านคุณภาพ

จากรายละเอียดพบว่า อาจารย์มหาวิทยาลัยส่วนใหญ่จะระบุถึง 2 ประเด็นแรกคือ การปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน และ การปรับปรุงระบบการพัฒนาอาจารย์ โดยรายละเอียดในประเด็นแรกคณาจารย์ให้ความเห็นว่าการเรียนการสอนควรปรับปรุงประเด็นต่อไปนี้เป็น (1) การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนการสอนให้ได้ อย่างเชี่ยวชาญ (2) การใช้วิธีการเรียนการสอนโดยใช้วิจัยเป็นฐาน (Research-based) และการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based) และ (3) การสร้างเสริมทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical thinking)

และประเด็นที่ 2 คณาจารย์ได้เสนอแนะ การปรับปรุงระบบการพัฒนาอาจารย์มหาวิทยาลัย ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับพัฒนาทักษะด้านการสอนและการวิจัยที่เป็นภารกิจหลักของอาจารย์ นอกจากนี้ยังมีประเด็นการปรับปรุงทักษะทางด้านภาษาต่างประเทศ ซึ่งถือว่ามีสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการสื่อสารระดับนานาชาติที่ใช้แลกเปลี่ยนข้อมูลทางวิชาการระหว่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาอังกฤษ ซึ่งได้ถูกบัญญัติให้เป็นภาษากลางในการสื่อสารของประชาคมอาเซียนด้วย (Magpile, 2012) ดังนั้นจึงจะเป็นประโยชน์อย่างมาก หากอาจารย์มหาวิทยาลัยไทยมีทักษะการสื่อสารภาษาต่างประเทศที่ดี โดยเฉพาะการร่วมวิจัยหรือการประชุมวิชาการในระดับนานาชาติ

นอกจากนี้ยังมีประเด็นการถูกแทรกแซงจากฝ่ายการเมือง ซึ่งอาจารย์มหาวิทยาลัยเห็นว่าไม่ควรจะเกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งมหาวิทยาลัยใหม่บางแห่งถูกสร้างขึ้น เพื่อเสริมความนิยมทางการเมือง โดยขาดการวางแผนที่ดีพอ อาจเป็นผลให้มหาวิทยาลัยใหม่ดังกล่าวขาดแคลนบุคลากรทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพ ซึ่งในที่สุดอาจส่งผลถึงภาพรวมของการอุดมศึกษาโดยรวม อีกทั้งคณาจารย์ยังมองประเด็นที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ การปรับปรุงคุณภาพการวิจัยทั้งปริมาณและคุณภาพ ซึ่งมีความสำคัญอย่างมากเมื่อพิจารณามุมมองของคณาจารย์ประเด็นนี้พบว่า แม้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะพยายามให้ความสำคัญและสนับสนุนด้านการวิจัยมากที่สุดแต่อาจารย์มหาวิทยาลัยไทยส่วนใหญ่ยังคงให้ความสำคัญต่อการสอนมากที่สุด สิ่งนี้อาจทำให้ภาพรวมของการอุดมศึกษาไทยคือ มุ่งเน้นการสอน เพื่อผลิต

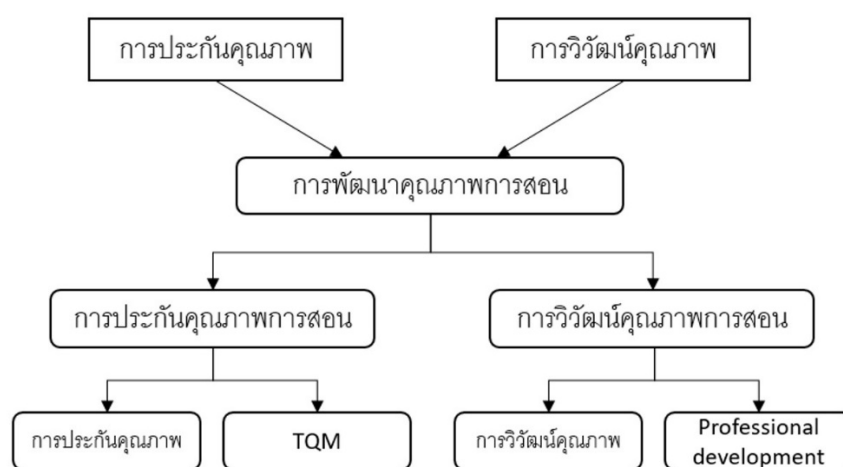
ทรัพยากรบุคคล แต่ศักยภาพด้านการวิจัยยังคงมีข้อจำกัด สอดคล้องกับ Schiller and Liefner (2007: 547) ที่กล่าวไว้ว่า สถาบันอุดมศึกษาในประเทศกำลังพัฒนา ส่วนใหญ่จะเน้นงานด้านการสอน เพื่อพัฒนาทักษะของประชากรในประเทศ มากกว่างานด้านการวิจัย อย่างไรก็ตามแม้ว่าการอุดมศึกษาไทยดูเหมือนจะยังคงมุ่งผลิตแรงงานให้กับประเทศ แต่การพัฒนาการเรียนการสอนกลับยังคงเป็นปัญหา

สรุปผลการวิจัย

จากข้อค้นพบและการอภิปรายผลข้างต้น อาจทำให้สามารถพิจารณาข้อสรุปผลการวิจัยได้ตามคำถามการวิจัย ทั้ง 4 ข้อ อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้ อาจมีข้อสรุปที่เกี่ยวข้องกับทางด้านทฤษฎีและด้านนโยบาย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ทางด้านทฤษฎี

งานวิจัยนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องของในเชิงทฤษฎีระหว่าง การประกันคุณภาพ (Quality assurance: QA) และการวิวัฒน์คุณภาพ (Quality enhancement: QE) ซึ่งความเกี่ยวข้องนี้ได้ปรากฏขึ้นเองและชัดเจนขึ้นตามลำดับระหว่างการดำเนินการวิจัย นอกจากนี้ในปัจจุบันทั้งสองทฤษฎีกำลังมีบทบาทสำคัญในการจัดการคุณภาพอุดมศึกษามากขึ้น ข้อค้นพบจากการวิจัยนี้ อาจพิจารณาเป็นแนวทางหรือข้อเสนอแนะหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพการสอนของ การอุดมศึกษาไทย ซึ่งอาจเรียกชื่อว่า การพัฒนาคุณภาพการสอน (Teaching quality development) ที่ประกอบไปด้วย 2 องค์ประกอบสำคัญคือ การประกันคุณภาพการศึกษา (QA) และการวิวัฒน์คุณภาพการศึกษา (QE)

รูปภาพที่ 2 แผนภาพองค์ประกอบของการพัฒนาคุณภาพการสอน (Thupa-ang, 2015: 154)

โดยอาจอธิบายได้ดังนี้ การประกันคุณภาพการศึกษาเชื่อกันว่ามีหน้าที่หลักคือ การรักษาคุณภาพที่มีอยู่ในปัจจุบันให้ดีที่สุด ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การประกันคุณภาพเป็นระบบที่ใช้ได้จริงในการประเมินคุณภาพและการทำให้แน่ใจถึงคุณภาพที่มีอยู่และสามารถเป็นหลักประกันได้ว่ามีคุณภาพที่ดี แต่อย่างไรก็ตามการประกันคุณภาพนั้นมีข้อจำกัดในการปรับปรุงคุณภาพให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่องในระยะยาว ดังนั้นแนวคิดในการวิวัฒน์คุณภาพ (QE) จึงได้เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เพื่อที่จะขยายขอบเขตคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษาให้เพิ่มขึ้น อีกทั้งยังมีระบบการพิจารณาคุณภาพที่มีอยู่ในปัจจุบันด้วยเช่นกัน (Biggs & Tang, 2011) ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า การประกันคุณภาพการศึกษามีความสำคัญสำหรับการประเมินคุณภาพ และการวิวัฒน์คุณภาพมีความสำคัญสำหรับการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่องในระยะยาว

สำหรับการอุดมศึกษาไทยในปัจจุบันอาจพิจารณาได้ว่า มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพียงระบบเดียวที่ถูกนำมาใช้อย่างจริงจังในขณะนี้ อย่างไรก็ตามการประกันคุณภาพของอุดมศึกษาไทยยังคงขาดความสมบูรณ์ โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาตามความหมายของ TQM ที่เน้นให้สมาชิกทุกคนในองค์กรตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมคุณภาพ เนื่องจากยังคงมีอาจารย์มหาวิทยาลัยบางส่วน ซึ่งถือเป็นบุคลากรที่สำคัญในสถาบันอุดมศึกษา ยังคงเพิกเฉยต่อความสำคัญหรือแม้กระทั่งต่อต้านการใช้ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่งสิ่งนี้อาจบั่นทอนการพัฒนาคุณภาพของการอุดมศึกษาไทย แต่ในอีกมุมหนึ่งอาจารย์มหาวิทยาลัยอาจมองว่า ระบบการประกันคุณภาพของไทยมีไว้เพื่อวัดประเมินพวกเขาเท่านั้น แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับระบบช่วยเหลือสนับสนุนในการพัฒนาสมรรถนะการทำงานของพวกเขาเท่าที่ควร

ด้วยเหตุนี้แนวทางการพัฒนาคุณภาพการสอนสำหรับงานวิจัยนี้จึงประกอบไปด้วย การประกันคุณภาพการสอน (Teaching quality assurance: TeQA) และการวิวัฒน์คุณภาพการสอน (Teaching quality enhancement: TeQE) โดยได้รับอิทธิพลแนวคิดจากการประกันคุณภาพ(QA) และการวิวัฒน์คุณภาพ(QE) ข้างต้น ซึ่งแนวทางนี้เป็นการรวมข้อดีของการประกันคุณภาพและการประเมินคุณภาพแบบ TQM ซึ่งระบุอยู่ในการประกันคุณภาพการสอน (TeQA) และการวิวัฒน์คุณภาพและการพัฒนาความเป็นมืออาชีพ ซึ่งบรรจุอยู่ในการวิวัฒน์คุณภาพการสอน (TeQE) เพื่อนำมาใช้ควบคู่กันแบบพลวัตในการประเมินคุณภาพและการพัฒนาคุณภาพไปอย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น การประกันคุณภาพการสอน (TeQA) อาจประกอบไปด้วยระบบและกลไก เช่น ระบบตัวชี้วัดคุณภาพการสอน การประเมินโดยมิตร (Peer review) และการประเมินโดยผู้เรียน ทั้งหมดนี้เพื่อประเมินและทำให้แน่ใจว่าการสอนมีคุณภาพ ในขณะที่การวิวัฒน์คุณภาพการสอน (TeQE) อาจประกอบไปด้วยระบบและกลไก เช่น การอบรมด้านการสอน การพบกลุ่มบูรณาการการสอน (Teaching common)ระบบอาจารย์พี่เลี้ยง การจัดรางวัลการสอนดีเด่น และ ศูนย์พัฒนาคุณภาพการสอน ทั้งหมดนี้เพื่อที่จะอำนวยความสะดวกและปรับปรุงพัฒนาคุณภาพการสอนให้ดีขึ้น

ทางด้านนโยบาย

จากข้อมูลการวิจัยข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า การจัดการคุณภาพของการอุดมศึกษาไทยในปัจจุบัน ส่วนใหญ่อาจมุ่งเน้นที่การวัดประเมินคุณภาพมากเกินไป ดังนั้นข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้อาจเกี่ยวข้องกับการพิจารณานโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการคุณภาพของการอุดมศึกษาไทย โดยข้อค้นพบที่เกี่ยวข้องกับนโยบายอาจแบ่งได้เป็น 3 ด้าน ดังนี้ (1) นโยบายด้านกระบวนการสอนและจุดประสงค์การเรียนรู้ (2) นโยบายด้านการประกันคุณภาพการสอน และ (3) นโยบายด้านการวิวัฒน์คุณภาพการสอน ซึ่งในแต่ละด้านมีรายละเอียดดังนี้

ด้านแรกคือ นโยบายด้านกระบวนการสอนและจุดประสงค์การเรียนรู้ ซึ่งพบว่ากระบวนการสอนควรเน้นการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศในการเรียนการสอนและควรนำเอาวิธีสอนที่เน้นกิจกรรมผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เช่น การสอนโดยงานวิจัยเป็นฐานและการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ส่วนด้านจุดประสงค์การเรียนรู้ควรเน้นให้ผู้เรียนมีความสามารถด้านการคิดสรรข้อมูล ด้านทักษะการสื่อสารภาษาต่างประเทศ และด้านทักษะการคิดที่สำคัญหลายแบบ ด้านต่อไปคือนโยบายด้านการประกันคุณภาพการสอน หมายถึง การนำระบบตัวชี้วัดคุณภาพการสอนมาประเมินการสอน เพื่อปรับปรุงคุณภาพการสอนให้ดีขึ้น และด้านสุดท้ายคือ นโยบายด้านการวิวัฒน์คุณภาพการสอน ซึ่งประกอบไปด้วย 4 ข้อย่อยคือ (1) การนำเอาระบบและกลไกการพัฒนาอาจารย์เข้ามาใช้ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการสอน เช่น การอบรมด้านการสอน การพบกลุ่มบูรณาการการสอน ระบบอาจารย์พี่เลี้ยง และการจัดรางวัลการสอนดีเด่น (2) การจัดตั้งศูนย์พัฒนา

คุณภาพการสอน เพื่อเป็นหน่วยงานหลักในการรับผิดชอบงานด้านพัฒนาคุณภาพการสอนทั้งหมดของสถาบันอุดมศึกษา (3) การจัดสรรเวลาและทุนอุดหนุนเพื่อพัฒนาคุณภาพการสอนให้มากขึ้น (4) การเพิ่มค่าตอบแทนและเงินเดือนให้อาจารย์มหาวิทยาลัย เพื่อดึงดูดผู้มีศักยภาพเข้ามาเป็นอาจารย์

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาเพียงภารกิจเดียวคือ การเรียนการสอน จากทั้งหมด 4 ภารกิจหลักของการอุดมศึกษาไทย ซึ่งภารกิจที่เหลือจำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนาปรับปรุงให้ดีขึ้นเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการวิจัย จากที่ได้กล่าวไปแล้วว่า การอุดมศึกษาในประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นด้านการสอน ดังนั้น คณาจารย์มหาวิทยาลัยของไทยส่วนใหญ่ จึงจัดลำดับความสำคัญของการวิจัยรองลงไปหรือบางกรณีอาจมองข้ามไป เนื่องจากภาระงานสอนนั้นมีมากมาย แม้ว่าองค์กรที่เกี่ยวข้องจะพยายามผลักดันการพัฒนาด้านการวิจัยเป็นอย่างมากก็ตาม ดังนั้น การศึกษาการรับรู้และประสบการณ์ของคณาจารย์เกี่ยวกับการวิจัย อาจเป็นประเด็นที่น่าสนใจสำหรับการวิจัยในอนาคต นอกจากนี้ การวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนและการสอนแบบผสมผสานคือ การศึกษาข้อมูลทั้งจากผู้เรียนและผู้สอนไปพร้อมกัน อาจมีความสำคัญต่อการพัฒนาการอุดมศึกษาเป็นอย่างดีด้วย อย่างไรก็ตามด้วยข้อจำกัดในหลายด้านงานวิจัยนี้จึงสามารถศึกษาได้เฉพาะด้านการพัฒนาคุณภาพการสอน จากมุมมองของผู้สอนจำนวนไม่มากเท่านั้น

กล่าวโดยสรุปคือ การปรับปรุงคุณภาพการสอนของการอุดมศึกษาไทยต้องการการสนับสนุนช่วยเหลือจากบุคลากรทุกคนในสถาบันอุดมศึกษาโดยเฉพาะคณาจารย์ นอกจากนี้การจัดการคุณภาพของการอุดมศึกษาไทยไม่ควรเน้นที่การวัดประเมินมากเกินไป แต่ควรมีการนำเอาระบบสนับสนุนคุณภาพอื่น จากการวิจัยคุณภาพการศึกษา เช่น การอบรมการสอน การพบกลุ่มบูรณาการสอน ระบบอาจารย์พี่เลี้ยง และศูนย์พัฒนาคุณภาพการสอนมาประยุกต์ใช้ เพื่อสร้างความสมดุลและช่วยเสริมการประกันคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพการสอนของการอุดมศึกษาไทยให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น เมื่อกล่าวถึงประเด็นนี้อาจทำให้นึกถึงการสอนในห้องเรียนทั่วไป ซึ่งอาจารย์ผู้สอนจะทำการสอนเนื้อหาวิชาให้แก่ผู้เรียนก่อน แล้วจึงประเมินผลการเรียนหลังจากการสอนเสร็จสิ้นแล้ว เช่นเดียวกันหากอาจารย์มหาวิทยาลัยต้องการประเมินประสิทธิภาพการทำงาน โดยไม่ได้รับการอบรมที่มีประสิทธิภาพเพียงพอก่อน พวกเขาจะต้องพึ่งพาพรสวรรค์ทางการสอนที่มีตามธรรมชาติของแต่ละคนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และการเรียนรู้ของผู้เรียนคงต้องขึ้นอยู่กับโชคและดวงของผู้เรียนเช่นเดียวกัน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2556). **ข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ**, สืบค้นจาก http://www.moe.go.th/data_stat/
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2553). **คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา พ.ศ.2553**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- อุทุมพร จามรมาน. (2544). **ความก้าวหน้าของการประกันคุณภาพระดับอุดมศึกษา**. วารสารการประกันคุณภาพมหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2(1), 25-27.
- Association of Southeast Asian Nations. (2011). **ASEAN community in a global community of nations**, from www.asean.org/Statement_18th_ASEAN_Summit.pdf

- Biggs, J., & Tang, C. (2011). *Teaching for quality learning at university* (4th ed.). Maidenhead, England: SRHE and Open University Press.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77-101. doi: 10.1191/1478088706qp063oa
- Cashin, W. E. (1989). *Defining and evaluating college teaching*. Retrieved from http://www.theideacenter.org/sites/default/.../Idea_Paper_21.pdf
- Cashin, W. E. (2003). *Evaluating college and university teaching: Reflections of a practitioner*. In J. C. Smart (Ed.), *Higher Education: Handbook of Theory and Research* (Vol. XVIII, pp. 531-594). Retrieved from <http://link.springer.com>.
- Cheng, M. (2008). *The perceived impacts of quality audit on the work of academics: A case study of a research-intensive pre-1992 university in England*. PhD Dissertation, University of Bristol, Bristol, England.
- Deem, R., & Lucas, L. (2003). *The link between teaching and research: experiences of academic staff in two University Education Departments*. Paper presented at the Society for Research in Higher Education Annual Conference, Royal Holloway College, University of London.
- Gunn, R., & Hill, S. (2008). The impact of league tables on university application rates. *Higher Education Quarterly*, 62(3), 273-296.
- Hacker, A., & Dreifus, C. (2010). *Higher education*. New York: Times Books.
- Hallinger, P. (2010). Using faculty evaluation to improve teaching quality: A longitudinal case study of higher education in Southeast Asia. *Educational Assessment, Evaluation and Accountability*, 22, 253-274.
- Humboldt, W. v. (1976). *University Reform in Germany: Reports and Documents*. *Minerva*, 8, 242-250.
- Hutchings, P., Huber, M., & Ciccone, A. (2011). *The scholarship of teaching and learning reconsidered: Institutional integration and impact*. Stanford, California: The Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching.
- Kanjanapanyakom, R. (2003). *Thai Experience with Quality Assurance*, from www.fulbrightthai.org/data/knowledge/exp.doc
- Lucas, L. (2006). *The Research Game in Academic Life*. Maidenhead: SRHE/ Open University Press.
- Lucas, L., & Turner, N. (2007). *Early Career Academics and their Perceptions and Experiences of Linking Research and Teaching*. Paper presented at the Colloquium on International Policies and Practices for Academic Enquiry, Winchester, UK. <http://www-new1.heacademy.ac.uk>
- Magpile, J. (2012). *US Seeks to Strengthen ASEAN ties through English Language Initiative*, from <http://cogitasia.com/us-seeks-to-strengthen-asean-ties-through-english-language-initiative/>
- National Statistical Office Thailand. (2012). *Key statistics of Thailand 2012 (in Thai)*. Retrieved from http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/pubs/pubsfiles/Key55_T.pdf

- Office of the Higher Education Commission. (2013). **History of higher education in Thailand**, from http://inter.mua.go.th/main2/page_detail.php?id=3
- QS Top University. (2013). **QS world university rankings**, from www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2012
- Ribbins, P. (2007). **Interviews in educational research: Conversations with a purpose**. In A. R. J. Briggs & M. Coleman (Eds.), *Research methods in educational leadership and management* (pp. 207-223). London: SAGE.
- Sandmaung, M., & Khang, D. B. (2013). **Quality expectations in Thai higher education institutions: multiple stakeholder perspectives**. *Quality Assurance in Education*, 21(3), 260-281. doi: 10.1108/QAE-11-2012-0044
- Scheerens, J., Glas, C., & Thomas, S. (2003). **Educational evaluation, assessment, and monitoring: A system approach**. Lisse, the Netherlands: Swets & Zeitlinger.
- Schiller, D., & Liefner, I. (2007). **Higher education funding reform and university–industry links in developing countries: The case of Thailand**. *Higher Education*, 54(543-556). doi: 10.1007/s10734-006-9011-y
- Snape, D., & Spencer, L. (2003). **The foundations of qualitative research**. In J. Ritchie & J. Lewis (Eds.), *Qualitative research practice: A guide for social science students and researchers* (pp. 1-23). London: SAGE.
- Tao, C. (2013). **The influences of teaching quality assurance in higher education: A comparative study between England and China**. PhD Dissertation, University of Bristol, England.
- Taylor, P., & Braddock, R. (2007). **International university ranking systems and the idea of university excellence**. *Journal of Higher Education Policy and Management*, 29(3), 245-260.
- Thupa-ang, A. (2015). **The Quality of Teaching and Quality Assurance in Higher Education in Thailand: an exploration of academic perceptions and experiences**. Doctoral degree Dissertation, University of Bristol, Bristol, UK.
- Times Higher Education. (2013). **World university rankings**, from www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2012-13/world-ranking/region/asia
- Trow, M. (1973). **Problems in the transition from elite to mass higher education**. Retrieved from <http://www.eric.ed.gov>
- Usher, R. (1996). **A Critique of the neglected epistemological assumptions of educational research**. In D. Scott & R. Usher (Eds.), *Understanding Educational Research* (pp. 9-32). London: Routledge.
- Way, D. (1993). **Evaluating teaching portfolios: Moving from a competitive to collaborative culture**. Retrieved from http://www.usask.ca/gmcte/sites/default/.../David_Way_0.pdf